



UDK:372.8

*Dilrabo SAMATOVA,*

*Guliston davlat pedagogika instituti Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i*

*Pedagogika fanlari doktori B.Rahimov taqrizi asosida*

## ACHIEVING EDUCATIONAL EFFICIENCY BASED ON PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS

Annotation

In the rapidly evolving educational landscape, the development of professional competencies in future teachers is crucial for achieving educational efficiency. This article explores the multifaceted nature of professional competence, its impact on educational outcomes, and strategies for integrating competence development into teacher education programs. By examining current research and best practices, this study aims to provide a comprehensive framework for enhancing the professional skills of future educators to foster a more effective and dynamic educational environment.

**Key words:** Professional competence, educational efficiency, teacher education, teaching strategies, future teachers.

## BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA TA'LIM SAMARADORLIGIGA ERISHISH

Annotatsiya

Tez rivojlanayotgan ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish ta'lim samaradorligiga erishishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu maqola professional kompetensiyaning ko'p qirrali tabiati, uning ta'lim natijalariga ta'siri va o'qituvchilar ta'limi dasturlariga kompetensiyani rivojlantirish strategiyalarini o'rganadi. Mavjud tadqiqotlar va ilg'or tajribalarni o'rganib, ushbu tadqiqot yanada samarali va dinamik ta'lim muhitini yaratish uchun bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish uchun keng qamrovli asos yaratishga qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** Kasbiy kompetensiya, ta'lim samaradorligi, o'qituvchi ta'limi, o'qitish strategiyasi, bo'lajak o'qituvchilar.

## ДОСТИЖЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация

В стремительно развивающейся образовательной среде развитие профессиональных компетенций будущих учителей имеет решающее значение в достижении эффективности образования. В этой статье исследуется многогранный характер профессиональной компетентности, ее влияние на результаты обучения и стратегии развития компетентности в программах педагогического образования. Изучая существующие исследования и передовой опыт, данное исследование направлено на создание комплексной основы для профессионального развития будущих учителей для создания более эффективной и динамичной среды обучения.

**Ключевые слова:** Профессиональная компетентность, эффективность образования, педагогическое образование, стратегия обучения, будущие учителя.

**Kirish.** Tez texnologik taraqqiyot va o'zgaruvchan ta'lim paradigmalarini bilan ajralib turadigan davrda o'qituvchilarning roli hech qachon muhim bo'lmagan. O'zgarishlar agenti sifatida o'qituvchilar zamonaviy sinf xonalarining murakkabligini boshqarish va o'qituvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun turli ko'nikmalar va malakalarga ega bo'lishi kerak. Keng qamrovli bilim, ko'nikma va munosabatlarni o'z ichiga olgan kasbiy kompetensiya ta'lim tizimining samaradorligi va samaradorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Ta'lim samaradorligi kontseptsiyasi faqat resurslardan foydalanishdan tashqariga chiqadi; u o'qitishning o'quvchilar natijalariga, faolligiga va umrbod ta'lim olishga umumiy ta'sirini o'z ichiga oladi. Samarali ta'lim tizimlari - bu mumkin bo'lgan eng yuqori ta'lim standartlariga erishish uchun o'qitish metodologiyasini, o'quv dasturlarini loyihalashni va o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro munosabatlarini optimallashtiradigan tizimlardir. Ushbu samaradorlikning markaziy o'rnini o'qituvchilarning professional malakasi bo'lib, ularning sifatli ta'lim berish qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi.

O'qituvchilarning ta'lim dasturlari ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bo'lajak o'qituvchilarni zarur vositalar va tajribalar bilan ta'minlash orqali ushbu dasturlar mustahkam ta'lim bazasi uchun asos yaratadi. Biroq, muammo bu dasturlarning keng qamrovli, integratsiyali va ta'lim landshaftining o'zgaruvchan talablariga moslashishini ta'minlashdadir.

Ushbu maqola bo'lajak o'qituvchilarda ta'lim samaradorligiga erishish vositasi sifatida kasbiy kompetensiyani rivojlantirish muhimligini ko'rib chiqadi. U kasbiy kompetensiyaning turli tarkibiy qismlarini, ularning ta'lim natijalariga ta'sirini va ushbu elementlarni o'qituvchilar ta'limi dasturlariga samarali integratsiya qilish strategiyalarini o'rganadi. Mavjud tadqiqotlar, amaliy tadqiqotlar va ilg'or tajribalarni o'rganish orqali ushbu tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarni ta'limdagi mukammallikka samarali hissa qo'shishga qanday tayyorlanishi mumkinligi haqida yaxlit tushuncha berishga qaratilgan.

Kasbiy kompetensiyani tushunish

O'qitishdagi kasbiy kompetensiya ko'p o'lchovli tuzilma bo'lib, samarali va ta'sirli o'qitish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, bilimlar, munosabat va xatti-harakatlarning keng doirasini o'z ichiga oladi. Ushbu komponentlarni tushunish kelajakdagi o'qituvchilarni etarli darajada tayyorlaydigan o'qituvchilar ta'limi dasturlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Quyida biz o'qitishda professional kompetensiyani tashkil etuvchi asosiy elementlarni o'rganamiz:

Pedagogik bilimlarni quyidagi omillarga bog'lash mumkin:

Ta'lim nazariyalari va o'qitish usullari: Ta'lim nazariyalari va turli xil o'qitish usullarini chuqur tushunish o'qituvchilarga samarali dars rejalarini ishlab chiqish, o'quvchilarni mazmunli o'rganish tajribasiga jalb qilish va

o'qitish strategiyalarini barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtirish imkonini beradi.

Sinfni boshqarish: Sinf dinamikasini boshqarish, xulq-atvor muammolarini hal qilish va ijobiy o'quv muhitini yaratish ko'nikmalari o'rganish uchun qulay muhitni saqlash uchun zarurdir.

Texnologiyaning integratsiyasi: zamonaviy ta'limda texnologiyani o'qitish va o'qitish jarayoniga samarali integratsiyalash qobiliyati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunga o'qitish, baholash va talabalarni jalb qilish uchun raqamli vositalardan foydalanish kiradi.

Raqamli savodxonlik: O'qituvchilar turli raqamli platformalarda navigatsiya qilish va ulardan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak, bu esa o'quvchilarning kelajak uchun zarur texnologik ko'nikmalar bilan jihatlashini ta'minlashi kerak.

**Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.** Shulman (1986) "Pedagogik mazmun bilimi" tushunchasini kiritdi, unda mazmunli bilim va pedagogikaning integratsiyalashuviga urg'u beriladi. PCK samarali o'qitish uchun juda muhim, chunki u o'qituvchilarga mavzuni talabalarga tushunarli tarzda taqdim etish imkonini beradi. Ushbu asos kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda ham mavzu bo'yicha ekspertiza, ham pedagogik mahorat muhimligini ta'kidlaydi.

Kolb nazariyasi (1984) ta'kidlashicha, o'rganish - bu tajribani o'zgartirish orqali bilim yaratiladigan jarayon. Bu nazariya, ayniqsa, o'qituvchilar ta'limiga taalluqlidir, chunki u kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda amaliy tajriba va reflektiv amaliyotning muhimligini ta'kidlaydi.

Hatti (2009) talabalarning muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi turli omillarning meta-tahlilini o'tkazdi va o'qituvchining samaradorligi eng muhim hissalardan biri ekanligini aniqladi. Kuchli kasbiy malakaga ega bo'lgan o'qituvchilar talabalarning faolligiga va akademik samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Koehler va Mishra (2009) tomonidan Texnologik pedagogik kontent bilimlari (TPACK) bo'yicha tadqiqoti texnologiyani o'qitishga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, texnologiyani o'qitishga samarali qo'shadigan o'qituvchilar talabalarning o'rganish tajribasi va natijalarini yaxshilaydi.

Schön (1983) kasbiy rivojlanishda aks ettirish amaliyotining muhimligini ta'kidlaydi. Reflektiv amaliyotchilar ko'proq doimiy takomillashtirish bilan shug'ullanishadi, yangi ta'lim muammolariga moslashadilar va innovatsion o'qitish strategiyalarini amalga oshiradilar. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim samaradorligining oshishiga olib keladi.

Darling-Hammond (2006) muvaffaqiyatli o'qituvchilar ta'limi dasturlari elementlarini, jumladan, nazariya va amaliyotni o'zida mujassam etgan o'quv dasturini, kuchli mavzularni tayyorlashni va keng klinik amaliyotni belgilaydi. Ushbu elementlarni o'z ichiga olgan dasturlar ko'proq malakali va samarali o'qituvchilarni ishlab chiqaradi.

Ingersoll va Strong (2011) yangi o'qituvchilarga kirish va murabbiylik dasturlarining ta'sirini ko'rib chiqdi. Ularning xulosalari shuni ko'rsatadiki, bunday dasturlar yangi o'qituvchilarning kasbiy malakasini sezilarli darajada oshiradi, bu esa o'qitish amaliyoti va talabalarning natijalarini yaxshilashga olib keladi.

Keys tadqiqotlari va eng yaxshi amaliyotlar

Muvaffaqiyatli o'qituvchilar ta'limi dasturlarini o'rganish kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali strategiyalari haqida qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Masalan; misol uchun:

Finlyandiya: bo'lajak o'qituvchilardan magistrlik darajasini olish va sinfda keng ko'lamli tadqiqotlar olib borishni talab qilib, tadqiqotga asoslangan o'qituvchilar ta'limiga urg'u beradi.

Singapur: doimiy malaka oshirish va hamkorlikdagi ta'lim jamoalari orqali doimiy kasbiy rivojlanishga e'tibor qaratadi.

Amerika Qo'shma Shtatlari: Turli universitetlar texnologiya va innovatsion o'qitish usullarini o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha o'quv dasturlariga kiritib, o'qituvchilarni zamonaviy sinf xonalariга tayyorlaydi.

Ushbu mavzudagi muammolar ham mavjud ular quyidagilar:

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish uchun ko'plab samarali strategiyalar mavjud bo'lsa-da, muammolar saqlanib qolmoqda:

Resurs cheklovlari: Cheklangan mablag'lar va resurslar keng qamrovli o'quv dasturlarini amalga oshirishga to'sqinlik qilishi mumkin.

O'zgarishlarga qarshilik: Ba'zi ta'lim muassasalari va o'qituvchilar yangi usullar va texnologiyalarni qabul qilishga qarshilik ko'rsatishi mumkin.

Standartlashtirish masalalari: Standartlashtirilgan kompetensiya tizimlariga bo'lgan ehtiyojni mahalliy ta'lim sharoitlariga moslashish moslashuvchanligi bilan muvozanatlash qiyin bo'lishi mumkin.

Kelgusi tadqiqotlar turli ta'lim sharoitlariga moslashtirishini mumkin bo'lgan vakolatlarini rivojlantirish uchun kengaytiriladigan modellarni ishlab chiqishga qaratilishi kerak. Bundan tashqari, sun'iy intellekt va virtual reallik kabi rivojlanayotgan texnologiyalarning o'qituvchilar malakasini oshirishga ta'sirini o'rganish kasbiy kompetensiyani oshirish uchun yangi yo'llarni taqdim etishi mumkin.

Ta'lim samaradorligiga erishish uchun bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Nazariy asoslar, empirik tadqiqotlar va ilg'or tajribalarni har tomonlama ko'rib chiqish kasbiy kompetensiyani bilan jihatlashgan o'qituvchilar talabalarni natijalariga tanqidiy ta'sirini ko'rsatadi.

Kasbiy kompetensiyaning asosiy komponentlari, jumladan, pedagogik bilimlar, mavzu bo'yicha ekspertiza, texnologik malaka, shaxslararo ko'nikmalar va fikrlash amaliyoti birgalikda o'qituvchilarning samaradorligiga hissa qo'shadi. Ushbu kompetensiyalar bilan jihatlashgan o'qituvchilar talabalarni jalb qilish, o'quv yutuqlarini qo'llab-quvvatlash, inklyuziv ta'limni rivojlantirish va ta'lim landshaftining o'zgaruvchan talablariga moslashishga ko'proq tayyor.

O'qituvchilarning ta'lim dasturlari ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kuchli o'quv dasturlari dizayni, amaliy tajribalar, murabbiylik, uzluksiz kasbiy rivojlanish va aks ettirish amaliyotlarini birlashtirgan holda, ushbu dasturlar bo'lajak o'qituvchilarni samarali tayyorlashi mumkin. Finlyandiya tadqiqotga asoslangan o'qituvchilar ta'limi va Singapurda uzluksiz kasbiy rivojlanish kabi dunyoning turli burchaklaridan olingan muvaffaqiyatli misollar kompetensiyani rivojlantirishning samarali strategiyalari haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Biroq, kasbiy qobiliyatlarni rivojlantirish imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun bir qator muammolarni hal qilish kerak. Resurs cheklovlari, o'zgarishlarga qarshilik va standartlashtirish va moslashuvchanlik o'rtasidagi muvozanat zarurati strategik echimlarni talab qiladigan muhim to'siqlardir. O'qituvchilar ta'limiga yetarli sarmoya kiritish, innovatsiyalar va doimiy takomillashtirish madaniyatini yuksaltirish, kasbiy rivojlanishni muayyan sharoitlarga moslashtirish bu muammolarni yengishda muhim qadamdir.

**Xulosa.** Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish orqali ta'lim samaradorligiga erishish nafaqat muhim maqsad, balki amalga oshirilishi mumkin bo'lgan maqsaddir. O'qituvchilarning keng qamrovli va dinamik ta'lim dasturlariga e'tibor qaratish orqali biz bo'lajak o'qituvchilar zamonaviy sinflar talablariga javob beradigan va ta'limda mukammallikka erishish uchun yaxshi jihatlangan bo'lishini ta'minlashimiz mumkin. O'qituvchilar malakasini oshirishda davom etayotgan izlanishlar, innovatsiyalar va moslashuv ta'lim sifati va samaradorligini saqlab qolish va oshirish, pirovardida talabalar va butun jamiyat uchun foydali bo'lishi uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

## ADABIYOTLAR

1. Darling-Hammond, L. (2006). *Powerful Teacher Education: Lessons from Exemplary Programs*. Jossey-Bass.
2. Darling-Hammond, L., Chung Wei, R., Andree, A., Richardson, N., & Orphanos, S. (2009). *Professional Learning in the Learning Profession: A Status Report on Teacher Development in the United States and Abroad*. National Staff Development Council.
3. Desimone, L. M., Porter, A. C., Garet, M. S., Yoon, K. S., & Birman, B. F. (2002). Effects of Professional Development on Teachers' Instruction: Results from a Three-Year Longitudinal Study. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 24(2), 81-112.
4. Fullan, M. (2001). *The New Meaning of Educational Change*. Teachers College Press.
5. Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Routledge.
6. Ingersoll, R. M., & Strong, M. (2011). The Impact of Induction and Mentoring Programs for Beginning Teachers: A Critical Review of the Research. *Review of Educational Research*, 81(2), 201-233.
7. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice Hall.